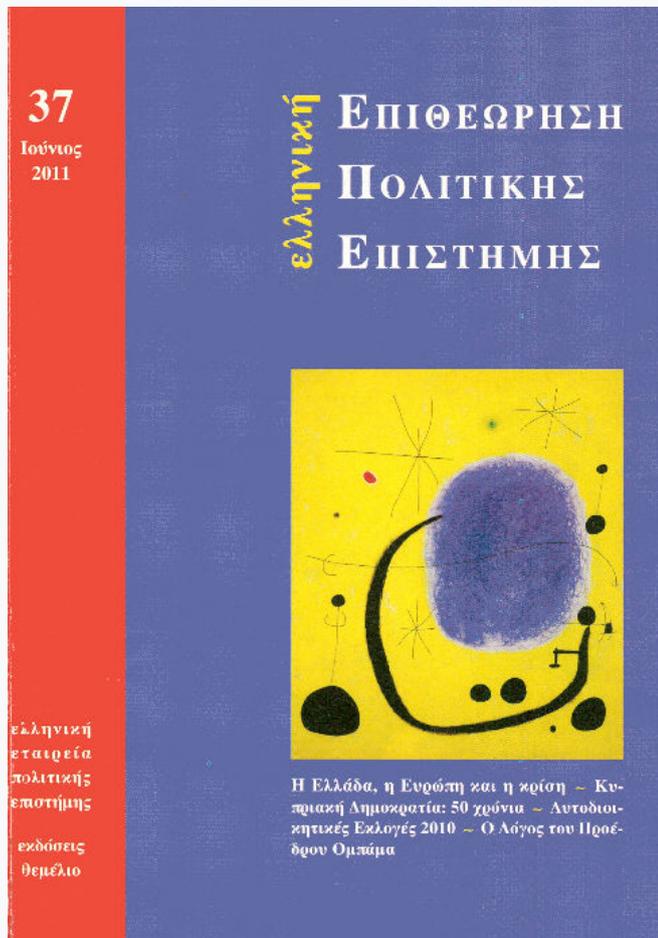

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Vol 37 (2011)

Δημοτικές εκλογές 2010 στην Αθήνα : ΛΑ.Ο.Σ. ή Κολωνάκι;

Παναγιώτης Κουστένης

doi: [10.12681/hpsa.14518](https://doi.org/10.12681/hpsa.14518)

Copyright © 2017, Παναγιώτης Κουστένης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουστένης Π. (2017). Δημοτικές εκλογές 2010 στην Αθήνα : ΛΑ.Ο.Σ. ή Κολωνάκι;. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 37, 41–68. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14518>

ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 2010 ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ: ΛΑ.Ο.Σ. Ή ΚΟΛΩΝΑΚΙ

*Παναγιώτης Κουστένης**

Η νίκη του Γιώργου Καμίνη, τον περασμένο Νοέμβριο, σηματοδότησε μεγάλη τομή στην πρόσφατη ιστορία των εκλογών της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στο άρθρο επιχειρείται μια αναλυτικότερη προσέγγιση και χαρτογράφηση των ρευμάτων και τάσεων που ενεργοποιήθηκαν σε αυτή την αναμέτρηση για τον δήμο Αθηναίων, επισημαίνοντας πώς καθένα από αυτά, ανάλογα με τη βαρύτητά του, συνετέλεσε ως ξεχωριστή συνιστώσα στην τελική διαμόρφωση του εκλογικού χάρτη, τόσο στον πρώτο όσο και στον δεύτερο γύρο. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται και στην ανάλυση της ψήφου των μεταναστών, καθώς αυτή ολοκληρώνει το πλαίσιο και τη φυσιογνωμία του ανταγωνισμού στις συγκεκριμένες εκλογές.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η Ν.Δ. είχε παγιώσει μια απόλυτη κυριαρχία στον δήμο Αθηναίων, σε κάθε είδους εκλογική αναμέτρηση αλλά, κυρίως, με τον εμβληματικό έλεγχο της δημαρχίας επί έξι συνεχείς τετραετίες. Αυτή η μακρά παράδοση ανατράπηκε ήδη από τις βουλευτικές εκλογές του 2009, με το ΠΑΣΟΚ να πλειοψηφεί στον κεντρικό δήμο της χώρας (με 35,5% έναντι 31,8% της Ν.Δ.). Ωστόσο, όπως θα καταδειχθεί από την αντιπαραβολή των αποτελεσμάτων με αυτά του πρόσφατου παρελθόντος, η ιστορικής σημασίας νίκη του Γ. Καμίνη τον περασμένο Νοέμβριο δεν φαίνεται να επήλθε ως ευθεία ή φυσική προέκταση αυτής της ανατροπής. Πρέπει, πάντως, εξ αρχής να σημειωθεί ότι η μείωση της συμμετοχής στις τελευταίες δημοτικές εκλογές (στον πρώτο γύρο προσήλθαν στις κάλπες 100.000 λιγότεροι ψηφο-

* Ο Παναγιώτης Κουστένης είναι υποψήφιος διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο γράφων οφείλει θερμές ευχαριστίες στον Χρήστο Ηλιοπούλο για τις χρήσιμες παρατηρήσεις και τα εποικοδομητικά σχόλιά του. Τμήμα του άρθρου αποτέλεσε την ανακοίνωση «ΛΑ.Ο.Σ. και Κολωνάκι» που παρουσιάστηκε στις 18.02.2011 στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο της ΕΕΠΕ «Δημοτικές & Περιφερειακές Εκλογές 2010: η πρόκληση της διοικητικής μεταρρύθμισης».

φόροι σε σχέση με τις βουλευτικές του 2009), μολοντί δεν παρουσίασε αισθητές διακυμάνσεις στις διάφορες συνοικίες (βλ. Πίνακα 1α), προσδίδει σχετική μόνο αριθμητική αξία στις όποιες αναδρομικές συγκρίσεις ποσοτών.

1. ΟΙ ΔΥΟ ΜΟΝΟΜΑΧΟΙ

Από την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας υποψήφιος για μία ακόμα φορά ήταν ο Νικήτας Κακλαμάνης, παρά το αρνητικό για αυτόν κλίμα των τελευταίων μηνών που συνοδεύτηκε από σωρεία καταγγελιών για κακοδιαχείριση και πλήθος επικρίσεων για το ύφος άσκησης της εξουσίας του στον δήμο. Το προηγούμενο της άνετης επικράτησής του το 2006, η σχεδόν εκβιαστικά από καιρό δημοσιοποιημένη επιθυμία του για επαναδιεκδίκηση του αξιώματος και ο ισχυρός μηχανισμός που είχε δημιουργήσει σε θεσμικό και επικοινωνιακό επίπεδο (τον οποίον κινητοποίησε στο έπακρο όσο πλησίαζαν οι εκλογές) δεν άφησαν ουσιαστικά περιθώρια για δεύτερες σκέψεις. Οδήγησαν, σχεδόν αυτόματα, στην εκ νέου υποστήριξή του από την αξιωματική αντιπολίτευση, αλλά και από τον ΛΑ.Ο.Σ. του Γ. Καρατζαφέρη, σε ακριβή δηλαδή επανάληψη της υποψηφιότητας του 2006, αντίθετα με ό,τι συνέβη με άλλους εν ενεργεία δημάρχους στις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας (Θεσσαλονίκη, Πειραιά, Πάτρα).

Η επιλογή του Γιώργου Καμίνη, από την άλλη, δεν έδειξε να προκύπτει ως στρατηγική κίνηση νίκης για την κυβέρνηση. Η επί μακρόν φημολογία (κυρίως από τις αρχές Αυγούστου) σχετικά με το όνομα του υποψηφίου του ΠΑΣΟΚ και, ιδιαίτερα, οι διχονομίες που εκφράζονταν στο εσωτερικό του κόμματος ως προς την αποδοχή της πρότασης του Φώτη Κουβέλη, εμφάνισαν την τελική στήριξη στο πρόσωπο του πρώην Συνηγόρου του Πολίτη ως απόφαση τακτικού (αν όχι τακτικιστικού) χαρακτήρα, χωρίς πολλές πιθανότητες επιτυχίας. Ακόμη και η διευρυμένη συστοιχία των κομμάτων που συντάχθηκαν με την υποψηφιότητά του (ΠΑΣΟΚ, Δημοκρατική Αριστερά, Οικολόγοι Πράσινοι, Δράση) δεν μετέβαλε στην πραγματικότητα το πτωπαθές κλίμα, στο οποίο βεβαίως συνέβαλλε η χαμηλή αναγνωρισιμότητα του προσώπου, η έλλειψη εκλογικής και επικοινωνιακής εμπειρίας του, αλλά ακόμη και η συνεχής ανάγκη διατήρησης των ισορροπιών μεταξύ των συνεργαζόμενων πολιτικών φορέων (στο επίπεδο συγκρότησης της επικοινωνιακής ομάδας, επιλογής υποψηφίων δημοτικών συμβούλων κ.λπ.). Άλλωστε, επρόκειτο για τη λιγότερο κομματικοποιημένη υποψηφιότητα που προτάθηκε πο-

τέ από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ, γεγονός που –όσο κι αν θεωρήθηκε από κάποιους θετικό– μείωνε αυτόματα τις προοπτικές κινητοποίησης του κομματικού μηχανισμού.¹

Βέβαια, η γενικότερη στοίχιση των κομματικών δυνάμεων γύρω από τις υποψηφιότητες έδειχνε ούτως ή άλλως αμφίβολη, εξαιτίας του συνολικού προεκλογικού κλίματος και υπό το βάρος του Μνημονίου.² Ειδικά στην Αθήνα, αυτή η τάση διευκολυνόταν και από το πλαίσιο των παράλληλων περιφερειακών εκλογών, με την πολυδιάσπαση των 10 εκλογικών συνδυασμών και την πολυσυζητημένη παρουσία του Γιάννη Δημαρά. Σε κάθε περίπτωση, οι περισσότερες προβλέψεις παρέμεναν μέχρι το τέλος υπέρ του Ν. Κακλαμάνη.

Εντούτοις, το πρωτεύον στοιχείο του α' γύρου ήταν η εξαιρετικά περιορισμένη δυναμική του απερχόμενου δημάρχου. Με σχετικά μέτρια συσπείρωση των οπαδών της Ν.Δ. γύρω από το πρόσωπό του (60% ως προς τις ψήφους των προηγούμενων βουλευτικών εκλογών)³ και καταγράφοντας πτώση 11% σε σύγκριση με το 2006 (46%) ή 4,3% σε σύγκριση με το άθροισμα Ν.Δ. και ΛΑ.Ο.Σ. το 2009 (39,3%),⁴ έλαβε μόλις 35%, δηλαδή το χαμηλότερο ποσοστό που έχει συγκεντρώσει υποψήφιος της συντηρητικής παράταξης στην περίοδο της Μεταπολίτευσης. Ακόμη όμως πιο ενδιαφέρουσα είναι η δομή αυτής της πτώσης, η οποία ήταν αισθητά εντονότερη σε περιοχές ιστο-

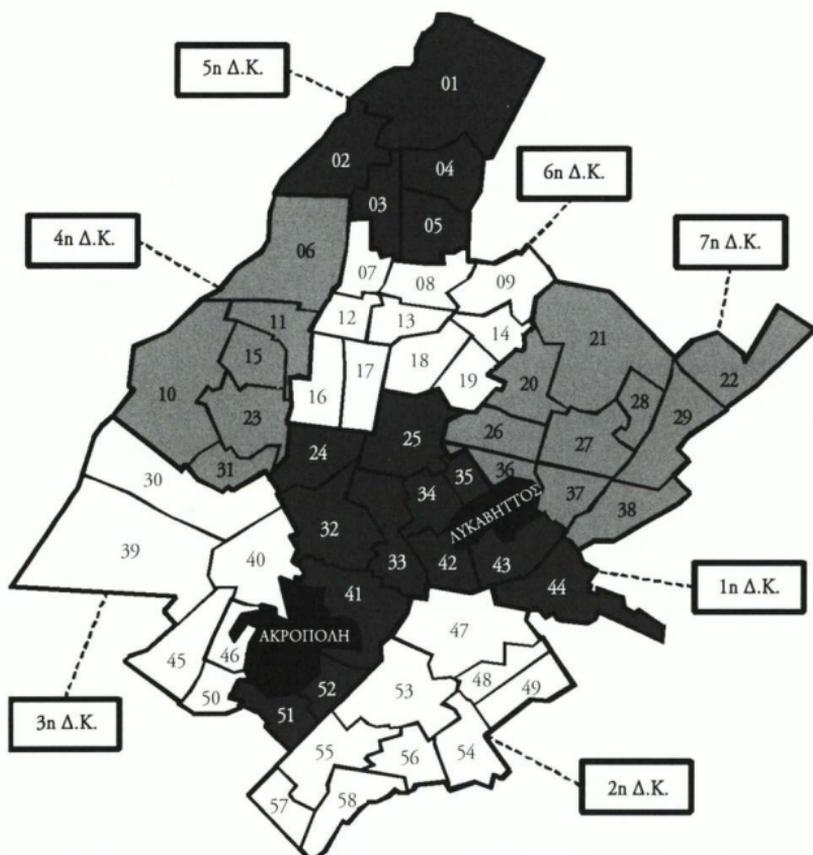
1. Η εντονότερη αναφορά στο πρόσωπο του υποψηφίου δημάρχου έγινε από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό μόλις δύο εβδομάδες πριν από τις εκλογές, στη διακαναλική συνέντευξη της 25ης Οκτωβρίου, πράγμα που τουλάχιστον ανέκοψε πιθανές διαρροές του ΠΑΣΟΚ προς τον Ν. Κακλαμάνη, όπως αποδείχθηκε εκ του αποτελέσματος.

2. Βλ. και Ν. Φίλιπς, «Χρ. Βερναρδάκης: Το Μνημόνιο γκρεμίζει τον τοίχο ανάμεσα στη ριζοσπαστική αριστερά και τον λαϊκό κόσμο του ΠΑΣΟΚ», *Η Αυγή*, 19/9/2010.

3. Οι εκτιμήσεις των συσπειρώσεων και των μετακινήσεων για τον α' γύρο που παρουσιάζονται στο κείμενο είναι προσεγγιστικές και βασίζονται αρχικά στη σύγκριση των ψήφων στα διάφορα εκλογικά διαμερίσματα με τις αντίστοιχες κομματικές του 2009. Επαληθεύονται δε, όπως είναι δυνατόν, με τις μεθόδους της πολλαπλής ή της διπλής παλινδρόμησης (μέθοδος Goodman). Αντίστοιχα, βλ. Ηλ. Νικολακόπουλος, *Κόμματα και Βουλευτικές Εκλογές στην Ελλάδα 1946-1964. Η εκλογική γεωγραφία των πολιτικών δυνάμεων*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2000, σ. 271-273, σημ. 35 και G. King, *A Solution to the Ecological Inference problem*, Princeton University Press, Princeton 1997, σ. 41-75. Η αποκλειστική χρήση της παλινδρόμησης θα ήταν αρκετά αμφίβολη, καθώς δεν υπήρχε πλήρης αντιστοιχία των αποτελεσμάτων κατά εκλογικό τμήμα με τις εκλογές του 2009.

4. Για την περίπτωση του Ν. Κακλαμάνη, η σύγκριση θα ήταν πιθανόν ορθότερη να γίνει με τα ποσοστά του ίδιου στις δημοτικές εκλογές του 2006. Αυτά άλλωστε παρουσιάζουν παρόμοια κατανομή με το άθροισμα Ν.Δ. και ΛΑ.Ο.Σ. στις εκλογές του 2009, έτσι ώστε και οι δύο αντιπαραβολές να οδηγούν στα ίδια συμπεράσματα.

ΧΑΡΤΗΣ 1

ρικά προνομιακές για τη Δεξιά, με αποτέλεσμα η κατανομή των δυνάμεών του να παρουσιαστεί αρκετά ομοιογενής, πολύ περισσότερο από όσο συνήθιζεται για τον συντηρητικό χώρο (βλ. Πίνακα 1α).

Συγκεκριμένα, στο σταθερότερο –μεταπολεμικά– προϋργείο της παράταξης, το Κολωνάκι (42ο και 43ο εκλογικό διαμέρισμα, βλ. Χάρτη 1),⁵ το πο-

5. Ακόμα και στη γενικότερη κατάρρευσή της το 2009, η Ν.Δ. στο Κολωνάκι συγκέντρωσε 44,7% (51% μαζί με το ΛΑ.Ο.Σ.).

Δημοτικές Κοινοότητες και Εκλογικά Διαμερίσματα Δήμου Αθηναίων

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

<i>1η Δημ. Κοινότητα</i>	- Κολοκυνθού - Ακαδημία Πλάτωνος (10ο)
- Αγ. Παύλος Φαρρών (24ο)	- Σεπόλια (11ο)
- Π. Αρεως (25ο)	- Λ. Σκουζέ (15ο)
- Ομόνοια (32ο)	- Κολωνός (23ο)
- Κέντρο - Σύνταγμα - Κάνιγγος (33ο)	- Αγ. Κωνσταντίνος (31ο)
- Εξάρχεια (34ο)	
- Νεάπολη - Πευκάκια (35ο)	<i>5η Δημ. Κοινότητα</i>
- Πλάκα - Εμπ. Κέντρο - Μοναστηράκι (41ο)	- Άνω Πατίσια (1ο)
- Κολωνάκι - Αγ. Διονύσιος (42ο)	- Αγ. Ελευθέριος (2ο)
- Κολωνάκι - Ευαγγελισμός (43ο)	- Αγ. Λουκάς - Πλ. Κολιάτσου (3ο)
- Ιλίσια (44ο)	- Κυπριάδου (4ο)
- Κουκάκι (51ο)	- Γκράβα (5ο)
- Μακρυγιάννη (52ο)	
<i>2η Δημ. Κοινότητα</i>	<i>6η Δημ. Κοινότητα</i>
- Στάδιο - Ριζάρη - Αγ. Σπυρίδωνας Παγκρατίου (47ο)	- Αγ. Νικόλαος Αγαρώνων (7ο)
- Αγ. Φωτεινή Παγκρατίου (48ο)	- Αγ. Ζώνη Κυψέλης (8ο)
- Πρ. Ηλίας Παγκρατίου (49ο)	- Άνω Κυψέλη (9ο)
- Μετς (53ο)	- Θυμαράκια Πατησίων (12ο)
- Αγ. Αρτέμιος - Γούβα (54ο)	- Πλ. Αμερικής (13ο)
- Δουργούτι (55ο)	- Νέα Κυψέλη (14ο)
- Αγ. Ιωάννης Κινηγός (56ο)	- Αγ. Παντελεήμονας (16ο)
- Αγ. Σώστης Συγγρού (57ο)	- Πλ. Βικτωρίας (17ο)
- Κυνοσάργους (58ο)	- Κυψέλη - Φ.Νέγρη (18ο)
	- Ευελπίδων (19ο)
<i>3η Δημ. Κοινότητα</i>	<i>7η Δημ. Κοινότητα</i>
- Ελαιώνας - Κεραμεικός (30ο)	- Πολύγωνο (20ο)
- Βοτανικός - Ρουφ (39ο)	- Νέα Φιλοθέη (21ο)
- Θησείο - Γκάζι (40ο)	- Ελληνορώσων (22ο)
- Κάτω Πετράλωνα (45ο)	- Γκύζη (26ο)
- Άνω Πετράλωνα 1 (46ο)	- Αγ. Δημήτριος Αμπελοκήπων (27ο)
- Άνω Πετράλωνα 2 (50ο)	- Γηροκομείο (28ο)
	- Αγ. Τριάδα Αμπελοκήπων (29ο)
<i>4η Δημ. Κοινότητα</i>	- Νεάπολη (36ο)
- Κάτω Πατίσια (6ο)	- Πλ. Μάβιλη (37ο)
	- Γουδί (38ο)

σοστό του Ν. Κακλαμάνη έφτασε στο 36,5% (ελάχιστο πάνω από το συνολικό 35%), σημειώνοντας έτσι μια κάμψη κατά 22,1% σε σχέση με το 2006 (58,6%), με διαφορά τη μεγαλύτερη κάμψη σε όλη την πρωτεύουσα. Ακολούθως, έντονες ήταν οι απώλειές του (13-17%) και σε άλλες μεσοαστικές γειτονίες του κέντρου (Πλ. Μαβίλη-37ο εκλογικό διαμέρισμα, Κέντρο-33ο, Πλάκα-Εμπορικό κέντρο-41ο, Ιλίσια-44ο, Στάδιο-Ριζάρη-47ο) όπου, από 48-52,7% το 2006, έλαβε μόλις 33-37%, χάνοντας δηλαδή πάνω από το ένα

τέταρτο της δύναμής του. Παρόμοια ήταν η τάση και στην ευρύτερη περιοχή Εξαρχείων-Νεάπολης (34ο, 35ο και 36ο εκλογικά διαμερίσματα) και του Πεδίου του Άρεως (25ο), συνοικίες στις οποίες –όσο κι αν δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ευνοϊκές για αυτόν– κατέγραψε τις χαμηλότερες επιδόσεις του σε όλη την Αθήνα (29-31% από 44,5-45% το 2006). Τα εκλογικά διαμερίσματα που προαναφέρθηκαν συγκροτούν μια γεωγραφικά συνεκτική και κοινωνιολογικά διακριτή, από τον υπόλοιπο δήμο, ζώνη (Ζώνη 1, βλ. Χάρτη 2)⁶ με ιδιαίτερη βαρύτητα για τη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος, όπως θα φανεί παρακάτω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1α

*Αναλογική στρωματοποίηση
ποσοτών εκλογικών διαμερισμάτων
ως προς Ν.Δ.+Α.Ο.Σ. 2009*

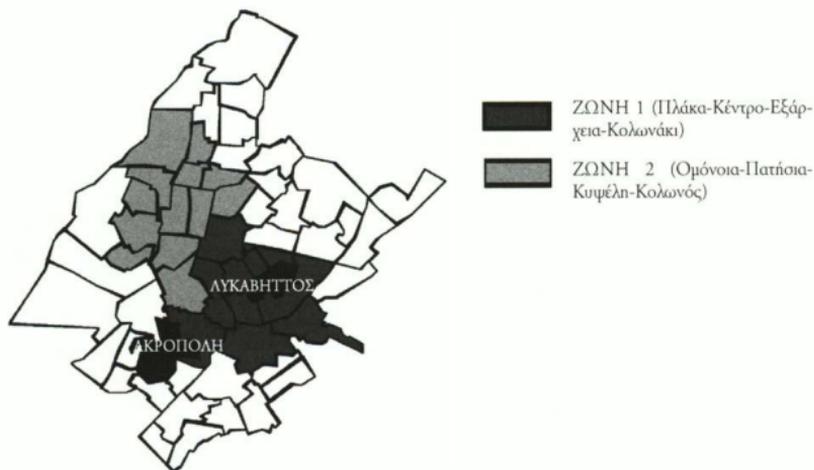
	Σχ. μείωση εγκύρων 2010/2009	2006	ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ/Ν.Δ.+Α.Ο.Σ.				Διαφορά 2010-2006
			2007	2009	2010	α' γύρος	
			Ευρωεκλ.	2009	2010	α' γύρος	2010-2006
Στρώμα 1 (33,5-36,7%)	35,3%	43,2	41,6	36,0	35,6	34,1	-9,1
Στρώμα 2 (36,8-38,5%)	35,7%	44,5	43,8	38,3	37,7	35,0	-9,6
Στρώμα 3 (38,6-41,5%)	36,4%	46,5	46,1	40,6	40,3	35,4	-11,2
Στρώμα 4 (41,6-52,2%)	36,8%	51,5	50,6	44,6	44,3	35,8	-15,6
ΣΥΝΟΛΟ	36,0%	46,0	45,4	39,8	39,3	35,0	-11,0

Αξιοσημείωτη επίσης, αλλά με έντονες διαβαθμίσεις, ήταν η πτώση των ποσοστών του και σε γειτονίες με υψηλή συγκέντρωση μεταναστών. Σε μικροαστικές ως επί το πλείστον συνοικίες, όπως τα Πατήσια (Αγ. Νικόλαος

6. Η σύνθεση των δύο εκλογικών ζωνών που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση είναι ισοχυρή, αλλά όχι μονοσήμαντη. Θα μπορούσαν, δηλαδή, κατά περίπτωση να παραλειφθούν κάποιες συνοικίες ή να συμπεριληφθούν και άλλες, χωρίς όμως να αμφισβητούν τα βασικά συμπεράσματα. Άλλωστε η οριοθέτηση των ζωνών είναι αναγκαία προκειμένου να ανιχνευθεί μια επαρκής εκλογική ομοιογένεια, πράγμα που δεν θα συνέβαινε με άλλα επίπεδα ανάλυσης όπως π.χ. αυτό των Δημοτικών Διαμερισμάτων (νυν Δημοτικών Κοινοτήτων, βλ. σημ. 23 και συγκριτικά τους Χάρτες 1 και 2).

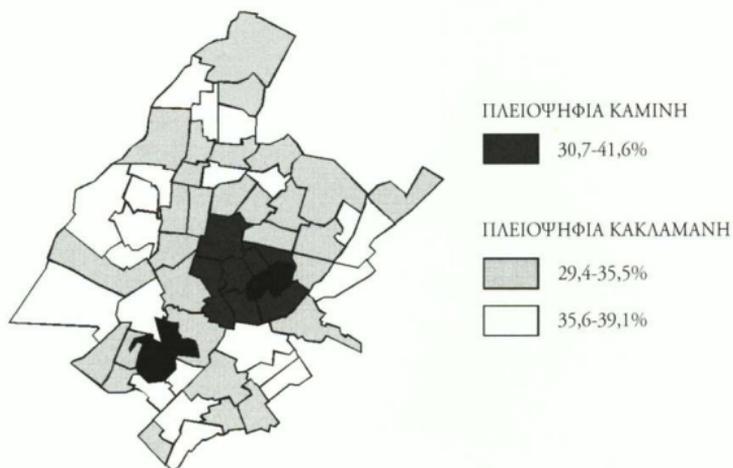
ΧΑΡΤΗΣ 2

Κύριες εκλογικές ζώνες πτώσης Κακλαμάνη

ΧΑΡΤΗΣ 3

Δημοτικές Εκλογές Αθήνας 2010 – α' γύρος

Αχαρνών-7ο εκλογικό διαμέρισμα, Θυμαράκια-12ο, Πλ. Αμερικής-13ο), ο Αγ. Παντελεήμονας (16ο), η Φ. Νέγηρ (18ο), η Πλ. Βικτωρίας (17ο), ο Αγ. Παύλος Ψαρρών (24ο) και η Ομόνοια (32ο), στις οποίες μάλιστα το 2006 η δύναμη του πρώην δημάρχου ήταν εν γένει ανώτερη της συνολικής του (46-52%), τώρα κυμάνθηκε μεταξύ 32,5% και 35,5%, υποχωρώντας δηλαδή κατά 12,5-19%. Αντιθέτως, η υποχώρηση αυτή ήταν πολύ ηπιότερη (8-9%) σε λαϊκότερες γειτονίες όπως τα Κ. Πατήσια (6ο), τα Σεπόλια (11ο) και η περιοχή του Κολωνού (Λ. Σκουζέ-15ο, Κολωνός-23ο, Αγ. Κωνσταντίνος-31ο), όπου υπερεκπροσωπήθηκε οριακά (35,5-36,5%), αντίθετα με τις προηγούμενες δημοτικές εκλογές (43-45%). Γενικά, η παρουσία μεταναστών αποτέλεσε κρίσιμο μέγεθος για την κατανοήση των εκλογικών ρευμάτων. Για τον σκοπό αυτόν, οι παραπάνω συνοικίες θα μπορούσαν επίσης να ομαδοποιηθούν σε μια ενιαία ζώνη (Ζώνη 2, βλ. Χάρτη 2). Στις δύο αυτές γεωγραφικές ζώνες (1 και 2) εντοπίζεται λοιπόν και η εντονότερη πτώση του Ν. Κακλαμάνη (βλ. Πίνακα 2).

Είναι γεγονός ότι τα ποσοστά του παρουσίασαν αντίστοιχη ελάττωση και σε άλλες γειτονίες (Γηροκομείο-28ο, Αγ. Τριάδα Αμπελοκήπων-29ο, Γουδί-38ο, Αγ. Φωτεινή Παγκρατίου-48ο), χωρίς όμως τόσο εκτεταμένη γεωγραφική δυναμική και με την επιρροή του να διασώζεται σε σχετικά αξιοπρεπέστερα επίπεδα (36-38% από 50-53% το 2006). Κατά τα λοιπά, οι χαμηλότερες απώλειές του (7-9%) παρατηρήθηκαν σε πιο εργατικής σύνθεσης γειτονίες, όπως στην Κολοκυνθού (10ο), στα Α. Πατήσια (1ο) και στα Πετράλωνα (45ο, 46ο). Με διαφορά, η μικρότερη μείωση (6,3%) καταγράφηκε στον Κυνοσάργου (58ο) αλλά και στον Βοτανικό (39ο) όπου από 45,4% στις προηγούμενες εκλογές, τώρα έλαβε 39,1%, ποσοστό που κατέληξε να είναι το υψηλότερο κατά εκλογικό διαμέρισμα, γεγονός που υποδηλώνει την πλήρη αλλοίωση της εκλογικής του φυσιογνωμίας. Συνολικά, φαίνεται ότι ενώ η υποψηφιότητα Κακλαμάνη ήταν πιο αντιδημοφιλής στο κατεχοχίν αστικό (και πιο φιλελεύθερο) τμήμα της Ν.Δ., αποδείχθηκε συγκριτικά ανθεκτικότερη σε περιοχές με πιο ασθενή, αλλά για αυτό και πιο «πυρηνική» παρουσία της «Λαϊκής Δεξιάς».

Από την άλλη πλευρά, η υποψηφιότητα Καμίνη απέκλινε ακόμη περισσότερο από την εκλογική γεωγραφία του ΠΑΣΟΚ. Σε όλα τα παραδοσιακά για το Κίνημα προπύργια της πόλης (Κ. Πατήσια, Κολωνός, Σεπόλια, Κ. Πετράλωνα, Βοτανικός, Δουργούτι, Κυνοσάργου), όπου το κυβερνών κόμμα είχε ξεπεράσει το 38% στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές, τα ποσοστά του υποψηφίου δημάρχου κινήθηκαν κατά κανόνα από 10% έως και 15% χαμη-

λότερα.⁷ Χαρακτηριστικά, τη μεγαλύτερη πτώση (16,5%) την εμφάνισε στην Κολοκυνθού όπου από 39,9% –το δεύτερο ισχυρότερο ποσοστό του ΠΑΣΟΚ το 2009– έλαβε μόλις 23,5%, που αντιστρόφως ήταν η δεύτερη χαμηλότερη επίδοσή του στον δήμο.

Γενικότερα, συνυπολογίζοντας και την αύξηση της αποχής, ο Γ. Καμίνης δεν κατάφερε να απορροφήσει ούτε καν την πλειοψηφία των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ του 2009 (η συσπείρωση εκτιμάται γύρω στο 40%),⁸ αποδεικνύοντας τελικά και στην πράξη πόσο απείχε από μια κομματική υποψηφιότητα. Η τάση αυτή φάνηκε να παραμένει περίπου αναλλοίωτη σε όλες τις γειτονιές της πόλης.⁹ Αυτό όμως που διέφερε ουσιαστικά κατά περιοχή ήταν η διεύθυνση του υποψηφίου σε άλλους πολιτικούς χώρους, λόγω της ευρύτερης αποδοχής της προσωπικότητάς του, της συμμαχίας που είχε συνταχθεί γύρω από το πρόσωπό του αλλά και, σε κάποιες περιπτώσεις, πρωτίστως λόγω της καταδίκης του απερχόμενου δημάρχου. Έτσι, η εκλογική βάση του διευρύνθηκε κυρίως από την πλειοψηφία του ρεύματος Κουβέλη (που αντιστοιχούσε περίπου στο 25-30% των ψήφων του ΣΥΡΙΖΑ το 2009) καθώς και από ένα μικρό τμήμα των Οικολόγων Πρασίνων (περίπου 20% της δύναμής τους),¹⁰ φτάνοντας το 28,3%, ένα από τα καλύτερα ποσοστά που έχει σημειώσει υποψήφιος υποστηριζόμενος από το ΠΑΣΟΚ μετά το 1994.

Η κρίσιμη περιοχή τέτοιων ρευμάτων εισροής στην υποψηφιότητα Καμί-

7. Η σύγκριση των ποσοστών του Καμίνη με αυτά του ΠΑΣΟΚ δεν είναι απολύτως δόκιμη. Είναι όμως πιο ενδεδειγμένη από άλλες (π.χ. με το άθροισμα ΠΑΣΟΚ, ΣΥΡΙΖΑ, Οικολόγων) που πάλι δεν θα ανταποκρίνονταν πλήρως στη συμμαχία υποστήριξης του σημερινού δημάρχου και οι οποίες μπορεί μεν να άμβλυαν, αλλά δεν θα ακύρωναν τα πορίσματα και την προβληματική της ανάλυσης.

8. Μπορεί έτσι να υπολογιστεί ότι η συμβολή των αμιγώς πασοκικών ψήφων στις τελικές 54.636 ψήφους του Γ. Καμίνη ήταν περίπου 75-80% (δηλαδή 41.000-44.000 ψήφοι), πράγμα που αποτυπώνεται χονδρικά και στην κατανομή των δημοτικών συμβούλων (από τους 29 που εξέλεξε ο συνδυασμός, στο ΠΑΣΟΚ ανήκουν περίπου τα 2/3).

9. Με βάση την εκτιμώμενη συσπείρωση (βλ. και σημ. 8), αν η υποψηφιότητα Καμίνη αντλούσε την δύναμή της αποκλειστικά από το ΠΑΣΟΚ, δύσκολα θα ξεπερνούσε το 23%, κάτι που θα άλλαζε πλήρως την εικόνα του α' γύρου και θα καθιστούσε την επίδοσή του τη δεύτερη χαμηλότερη για τους υποψηφίους του κινήματος στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, μετά το 16,4% της Μ. Δαμανάκη του 1998 (από την οποία άλλωστε υπολείπεται σε ψήφους: 54.636 έναντι 55.368, γεγονός ενδεικτικό της έκτασης της αποχής, αλλά και της μεταβολής της πληθυσμιακής σύνθεσης και του μεγέθους στον δήμο Αθηναίων τα τελευταία χρόνια).

10. Ο κυριότερος όγκος των Οικολόγων (περί το 50% των ψήφων του 2009) υπολογίζεται ότι στον α' γύρο στράφηκε προς τον Γ. Αμυρά, ο οποίος αποτέλεσε και τη βασική έκπληξη συγκεντρώνοντας 7,4%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1β (συνέχεια ΠΙΝΑΚΑ 1α)

	2007	ΚΑΜΙΝΗΣ/ΠΑΣΟΚ				Διαφορά α' -β' γύρου
		2009 Ευρωεκλ.	2009	2010 α' γύρος	2010 β' γύρος	
Στρώμα 1 (33,5-36,7%)	32,5	32,4	38,2	26,9	52,0	+25,1
Στρώμα 2 (36,8-38,5%)	31,0	31,3	36,6	28,2	52,2	+24,0
Στρώμα 3 (38,6-41,5%)	29,2	29,3	34,7	28,1	51,8	+23,7
Στρώμα 4 (41,6-52,2%)	26,6	26,7	32,2	30,3	51,8	+21,5
ΣΥΝΟΛΟ	29,9	30,0	35,5	28,3	52,0	+23,7

νη είναι η Ζώνη 1, κάτι που επιβεβαιώνει και την ανάγκη ξεχωριστής ανάλυσης της. Πρόκειται για τις μοναδικές γειτονίες όπου παρουσίασε αύξηση (ή έστω οριακή μείωση) σε σχέση με τη δύναμη του ΠΑΣΟΚ το 2009. Κορυφαία περίπτωση είναι αυτή του Κολωνακίου, όπου από το 26,5% του κόμματος στις τελευταίες εκλογές (το χαμηλότερό του ποσοστό στην πρωτεύουσα), ο Γ. Καμίνης εκτινάχθηκε στο 41%, πετυχαίνοντας τη μακράν υψηλότερη επίδοσή του και την πιο εντυπωσιακή αύξηση (14,5%) σε όλον τον δήμο. Σε αυτό βεβαίως έπαιξε ρόλο και η προσέλκυση ενός μεγάλου αριθμού ψηφοφόρων απευθείας από τον Ν. Κακλαμάνη (του 2006), που υπολογίζεται ότι ισοδυναμεί περίπου με 10%, ενώ εντονότερα ήταν και τα κέρδη του από τα συνεργαζόμενα κόμματα, καθώς εκεί –όπως και στο σύνολο της Ζώνης 1– εμφανίζονται και τα τρία αυξημένη απήχηση. Όσον αφορά δε στη διαρροή Κακλαμάνη προς Καμίνη, θα πρέπει να θεωρηθεί σχεδόν μεμονωμένο περιστατικό, αφού στην υπόλοιπη Αθήνα το ρεύμα αυτό είχε περιθωριακή δυναμική στον πρώτο γύρο –εξάιρεση που ερμηνεύει την τόσο ακραία μεταστροφή του Κολωνακίου σε αυτές τις εκλογές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ποσοστά ανά εκλογική ζώνη

	ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ			ΠΑΣΟΚ 2009		ΚΑΜΙΝΗΣ		Διαφορά
	2006	2010	α' γύρος	α' γύρος	β' γύρος			
Ζώνη 1	49,1	33,8	-15,3	30,2	34,5	56,3	+21,8	
Ζώνη 2	46,5	34,8	-11,7	36,8	26,9	50,4	+23,5	
ΥΠΟΛΟΙΠΑ	44,8	35,3	-9,5	36,1	27,6	51,6	+23,9	
ΣΥΝΟΛΟ	46,0	35,0	-11,0	35,5	28,3	52,0	+23,6	

Κατά τα άλλα, στις υπόλοιπες περιοχές της Ζώνης 1, τα κέρδη του Γ. Καμίνης ήταν ουσιαστικά χαμηλότερα, αλλά και πάλι αισθητά και ικανά να οδηγήσουν σχεδόν παντού σε επίπεδα ανώτερα του 33%, δηλαδή κατά 2-3,5% ενισχυμένα σε σχέση με το ΠΑΣΟΚ του 2009. Ακόμα και στα Εξάρχεια και τη Νεάπολη, περιοχές ουδέποτε προνομιακές για το Κίνημα, τα ποσοστά του κυμάνθηκαν περί το 30-32%, δηλαδή σε επίπεδα υψηλότερα από τη συνολική του επίδοση στον δήμο. Γενικότερα, σε όλη τη Ζώνη 1 ο Γ. Καμίνης συγκέντρωσε 34,5%, έναντι 27,5% στην υπόλοιπη πρωτεύουσα, πλειοψηφώντας και στο σύνολο και στα 7 από τα 11 εκλογικά διαμερίσματα, τα μόνα που κέρδισε σε όλη την πόλη (βλ. Πίνακα 2 και Χάρτη 3). Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την εμφανώς χαμηλότερη επιρροή του στις πιο λαϊκές συνοικίες, διαμόρφωσε μία πρωτοφανή εκλογική γεωγραφία, σχεδόν αντίθετη από την πάγια διάταξη των δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ (βλ. Πίνακα 1β), εγγύτερη μάλλον σε εκείνη της Δεξιάς (βλ. και Πίνακα 1α) και ουσιαστικά αντίστροφη σε σχέση με τον εκλογικό χάρτη του 2009 (βλ. Χάρτη 6).

2. Η «ΛΕΓΚΑ ΤΩΝ ΠΑΤΗΣΙΩΝ»

Κομβικό στοιχείο για την κατανόηση του ανταγωνισμού ανάμεσα στους δύο διεκδικητές της δημαρχίας είναι η επιτυχία της Χρυσής Αυγής, με 5,3%, να εκλέξει τον επικεφαλής του συνδυασμού της Ν. Μιχαλολιάκο στο δημοτικό συμβούλιο. Η κατανομή της δύναμής του ήταν η πιο ανομοιογενής σε σύγκριση με όλους τους άλλους υποψηφίους, καθώς παρουσιάστηκε αυστηρά εντοπιωμένη κυρίως κατά μήκος της Αχαρνών (από την Πλ. Βάθης μέχρι τον Αγ. Νικόλαο) και γενικότερα σε συνοικίες με κοινό γνώρισμα τη λαϊκή ή μικροαστική κοινωνιολογική τους σύνθεση αλλά πρώτα από όλα την έντονη παρουσία μεταναστών. Πρόκειται για τα 13 διαμερίσματα της Ζώνης 2, όπου σε όλα –και μόνο σε αυτά– ξεπέρασε το 7% (βλ. Χάρτη 4).

Αναλυτικά, τα 4 ισχυρότερα ποσοστά του Ν. Μιχαλολιάκου σημειώθηκαν στον Αγ. Παντελεήμονα (14,7%), στην Πλ. Βικτωρίας (12,6%), στα Θυμαράκια (11,9%) και στον Αγ. Παύλο (11%), όπου συν τοις άλλοις εμφανίστηκαν εξαιρετικά συμπαγή και στα περισσότερα εκλογικά τμήματα.¹¹ Ακολου-

11. Στα 18 από τα 21 τμήματα του Αγ. Παντελεήμονα (16ο εκλογικό διαμέρισμα.) το ποσοστό Μιχαλολιάκου ξεπέρασε το 10% (σε τρία από αυτά υπερέβη το 20%, εκ των οποίων στο 2708ο εκλογικό τμήμα ανήλθε σε 22,3% –το υψηλότερο του στον δήμο). Αντίστοιχη είναι η εικόνα και στην Πλ. Βικτωρίας (17ο εκλογικό διαμέρισμα με 16 από τα 21 τμήματα άνω

θούν, ο Αγ. Νικόλαος Αχαρνών (9,2%), η Ομόνοια (9,1%) και η Πλ. Αμερικής (8,1%), ενώ τελείως ομοιόμορφη ήταν η επιρροή του (7,3%-7,4%) στα διαμερίσματα του Κολωνού (Κολωνός, Λ. Σκουζέ, Αγ. Κωνσταντίνος). Τέλος, πρέπει να τονισθεί και η ύπαρξη ποσοστών ανώτερων του 10% σε κάποια μεμονωμένα τμήματα εκλογικών διαμερισμάτων εκτός της Ζώνης 2 ή και μακριά από αυτή, όπως στον Γκύζη (26ο), στον Ελαιώνα (30ο), στα Α. Πετράλωνα (46ο), στο Παγκράτι (48ο) κ.α., πράγμα που σηματοδοτεί και τα δυνητικά όρια επέκτασης ενός τέτοιου εκλογικού ρεύματος στην πόλη.

Χαρακτηριστικό πάντως της ανισομερούς κατανομής της δύναμης του υποψηφίου της Χρυσής Αυγής είναι ότι στο σύνολο της Ζώνης 2 συγκέντρωσε 9%, έναντι μόλις 4,2% στην υπόλοιπη Αθήνα. Και η πιο στοιχειώδης σύγκριση με τις αντίστοιχες κομματικές επιδόσεις των προηγούμενων εκλογών, αποκαλύπτει αυτόματα την υψηλή συσχέτιση με τον ΛΑ.Ο.Σ., που αποτέλεσε την κυριότερη (αλλά όχι την αποκλειστική) πηγή άντλησης ψήφων του και ο οποίος, ειδικά από το 2007, παρουσιάζεται επίσης πιο ισχυρός στην ίδια περιοχή. Η συσχέτιση αυτή είναι εμφανέστατη και από τη σύγκριση των ποσοστών Μιχαλολιάκου με τα αντίστοιχα του Αδ. Γεωργιάδη στις περιφερειακές εκλογές της ίδιας ημέρας¹² (ομοίως ανώτερα στη Ζώνη 2, με μικρότερη όμως διαφορά, βλ. Πίνακα 3), με την κατανομή τους να συμπίπτει αρκετά, όχι μόνο στο σύνολο των εκλογικών διαμερισμάτων,¹³ αλλά σε κάποιες περιπτώσεις ακόμα και κατά τμήμα.¹⁴ Μπορεί έτσι να εκτιμηθεί ότι σε αυτές τις συνοικίες ο Ν. Μιχαλολιάκος απορρόφησε το 70% των ψήφων του Αδ. Γεωργιάδη, ενώ στο υπόλοιπο του Δήμου ο αντίστοιχος δείκτης πέφτει στο 50% (55% στο σύνολο).

του 10%), στα Θυμαράκια (12ο εκλογικό διαμέρισμα όπου το ξεπέρασε στα 13 από τα 17) και στο Μεταξουργείο (24ο, όπου το ξεπέρασε στα 14 από τα 21, φτάνοντας μέχρι και το 22,1%).

12. Βλ. και τους σχετικούς εκλογικούς χάρτες που δημοσιεύθηκαν στην ανάλυση του Ηλ. Νικολακόπουλου, «Το αυγό του φιδιού», *Τα Νέα*, 13/11/2010.

13. Η υψηλή τιμή συσχέτισης (0,869) των ποσοστών Μιχαλολιάκου-Γεωργιάδη κατά εκλογικό διαμέρισμα αναδεικνύει την εκλογική τους «συγγένεια» στη δεύτερη πιο ευδιάκριτη ανάμεσα στους δύο τύπους εκλογών (δημοτικές-περιφερειακές) στην Αθήνα, μετά από εκείνη μεταξύ Σοφριανού και Παφίλη (με αντίστοιχο συντελεστή 0,969).

14. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, αναφέρονται τα 3 από τα 4 ισχυρότερα εκλογικά τμήματα του Μιχαλολιάκου: το 2708 και το 2715 του Αγ. Παντελεήμονα (16ο Ε.Δ.) και το 1809 του Αγ. Παύλου (24ο Ε.Δ.) με κατά σειρά ποσοστά 22,3%, 20,1% και 22,1%. Τα αντίστοιχα του Αδ. Γεωργιάδη (με ισοδύναμο περίπου αριθμό εγκύρων) είναι 20,9%, 21,8% και 19,9% και παρομοίως ανώτερα απ' όλα τα γειτονικά τμήματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ποσοστά Χρ. Αυγής-ΛΑ.Ο.Σ. ανά εκλογική ζώνη

Ν. ΜΙΧΑΛΟΛΙΑΚΟΣ ΑΔ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ			ΛΑ.Ο.Σ.			
			2009	2009 Ευρωεκλ.	2007	2004
Ζώνη 1	3,4	8,0	6,7	8,7	4,5	2,8
Ζώνη 2	9,0	11,2	8,8	10,5	5,9	3,6
ΥΠΟΛΟΙΠΑ	4,3	7,7	7,4	9,1	5,2	3,0
ΣΥΝΟΛΟ	5,3	8,5	7,6	9,4	5,3	3,1

ΧΑΡΤΗΣ 4

Ποσοστά Χρ. Αυγής-ΛΑ.Ο.Σ. ανά εκλογική ζώνη

Πρόκειται ουσιαστικά για ένα τμήμα του συντηρητικού χώρου που έχει πάψει να εκφράζεται από την πολιτική και το ύφος της Ν.Δ., από την οποία έχει αποστασιοποιηθεί μετά το 2004 καταφεύγοντας στον ΛΑ.Ο.Σ., με συνέπεια τώρα να μην ακολουθήσει τη στήριξη Κακλαμάνη από τον Γ. Καρατζαφέρη, εν μέρει και ως μια παράλληλη αποδοκιμασία των τακτικιστικών συνεργασιών ή των επιλογών του κόμματος την τελευταία περίοδο και ειδικά σε αυτές τις εκλογές.¹⁵ Αυτή την κρίσιμη μάζα ψηφοφόρων προφανώς τη

15. Παρόμοια είναι και η κριτική που ασκείται στον ΛΑ.Ο.Σ. από τη Χρυσή Αυγή, καταγ-

στερήθηκε ο Ν. Κακλαμάνης. Κατ' αυτή την έννοια, η δυναμική Μιχαλολιάκου καταγράφκε βασικά ως εκλογικό «θραύσμα» του πρώην δημάρχου, ο οποίος εν τέλει στον πρώτο γύρο εμφάνισε πολύ χαμηλή συσπείρωση επί των ψηφοφόρων του ΛΑ.Ο.Σ. (μόλις 15% σε σχέση με το 2009). Άλλωστε, στη συνείδηση της εν λόγω κοινωνικής ομάδας, η προηγούμενη δημοτική ηγεσία ταυτίστηκε με τη λήψη ορισμένων μέτρων εξυπηρέτησης των μεταναστών (ευνοϊκές ρυθμίσεις στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, διενέργεια συσσιτίων, προτάσεις για προσωρινή στέγαση, ίδρυση ξενόγλωσσου ραδιοσταθμίου, κοινωνικές ή άλλες εκδηλώσεις κ.λπ.)¹⁶ μέτρα που στην πραγματικότητα συνιστούσαν απλή διαχείριση, στο πλαίσιο της οικοδόμησης ενός πιο φιλελεύθερου προφίλ, αλλά όχι ουσιαστική προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος.

Τα αυξημένα ποσοστά του Ν. Μιχαλολιάκου στη Ζώνη 2 αναδεικνύουν επίσης τη σχέση εκλογικής επιρροής και τοπικής οργανωτικής παρουσίας της Χρυσής Αυγής,¹⁶ κυρίως όμως την άδηλη και υποβόσκουσα λειτουργία μιας διαιρετικής τομής τύπου Κέντρου-Περιφέρειας, όχι με την κλασική, αλλά μάλλον με την αντίστροφη έννοια του όρου.¹⁷ Η υψηλή δηλαδή συγκέντρωση μεταναστών σε συγκεκριμένες μικροαστικές συνοικίες της πόλης ενεργοποίησε τάσεις δεξιάς ριζοσπαστικοποίησης, ακόμα και εξτρεμιστικά αντανakλαστικά, σε μια συνεχώς διευρυνόμενη μερίδα των κατοίκων τους, η οποία εκφράστηκε σε αυτές τις εκλογές μέσω της πρωμοδότησης της Χρυσής Αυγής, χωρίς αυτή η επιλογή να είναι για όλους κατά ανάγκη συνειδητοποιημένη ή προσδιοριστική της γενικότερης πολιτικής τους τοποθέτησης –πρόκειται για ανθρώπους που ένιωσαν απαξιωμένοι και εγκαταλελειμμένοι από την κεντρική κρατική και δημοτική εξουσία, αναγκασμένοι να τα βγάλουν πέρα

γέλλοντάς τον για καιροσκοπισμό και για «ουστημική» λειτουργία στο πλαίσιο του κοινοβουλευτισμού, ουσιαστικά για κόμμα στήριγμα, αλλά και προϊόν του συστήματος («μνημονιακό τηλεκόμμα» κ.α.). Βλ. ενδεικτικά «Απάντηση στον Βουλευτή του ζητωμνημονιακού ΛΑ.Ο.Σ. Γεωργιάδη» και «ΛΑ.Ο.Σ.: από την Αϊσα Ροντρίγκο στους αντιλαθρομετανάστες Ρίγκο», στο <http://xryshaygh.wordpress.com>, 17/01/2011 και 26/01/2011 αντίστοιχα.

16. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι η Χρυσή Αυγή δεν κατάφερε να εισχωρήσει ουσιαστικά σε εργατικές συνοικίες της πόλης με εξίσου ισχυρή παρουσία μεταναστών, όπως π.χ. τα Κ. Πετράλωνα. Εξάireση αποτελεί ο Κολωνός που ήταν και το μόνο πεδίο συνύπαρξης υψηλών ποσοστών της Χρυσής Αυγής με του ΚΚΕ, αντίθετα με όλο τον υπόλοιπο δήμο.

17. Για την κλασική έννοια της διαιρετικής τομής Κέντρου-Περιφέρειας, βλ. S. Lipset - St. Rokkan, *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο 1967, σ. 14 κ.ε.

μόνοι τους με το καθημερινό πρόβλημα της παρουσίας μεταναστών στις γειτονιές τους.¹⁸

Όλα αυτά ερμηνεύουν τη διογκωμένη δυναμική της ακραίας αυτής οργάνωσης σε μια περιοχή η οποία είναι και ο κύριος χώρος δραστηριοποίησής της. Αυτός ο «περιφερειακός» σχεδόν χαρακτήρας είναι άλλωστε κάτι όχι ξένο για την ακροδεξιά ψήφο με βάση και τα ευρωπαϊκά πρότυπά της, ειδικά για σχηματισμούς συνολικά περιορισμένου εκλογικού βεληνεκούς.¹⁹ Απ' αυτή λοιπόν την άποψη, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η Χρυσή Αυγή, μέσω της υποψηφιότητας Μιχαλολιάκου, λειτούργησε πολιτικά και απεικονίστηκε εκλογικά περίπου ως η «Λέγκα των Πατσίων».

3. ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΓΥΡΟΥ

Κύριο λοιπόν δεδομένο του πρώτου γύρου ήταν η εξαιρετικά μειωμένη δυναμική που παρουσίασε ο Ν. Κακλαμάνης, η οποία καταγράφηκε ως συνδυασμός δύο διαφορετικών και συμπληρωματικών ρευμάτων σε δύο εντελώς διακριτές κοινωνιολογικά και πολιτικά –αν και όμορες– μεταξύ τους περιοχές της Αθήνας (τη μεσοαστική φιλελεύθερη Ζώνη 1 και τη μικροαστική συντηρητική Ζώνη 2) και, κυρίως, σε γειτονιές που είχαν αποτελέσει τις βασικότερες εστίες της δύναμής του το 2006.

Στη Ζώνη 2 η πτώση Κακλαμάνη φαίνεται να προήλθε κατά βάση από διαρροή ψηφοφόρων του ΛΑ.Ο.Σ. η οποία τροφοδότησε την υποψηφιότητα Μιχαλολιάκου. Αντιθέτως, οι ακόμα εντονότερες απώλειές του στη Ζώνη 1 ωφέλησαν –άμεσα ή έμμεσα– τον Γιώργο Καμίνη, με κυριότερο παράδειγμα

18. Η επιτυχία της Χρυσής Αυγής αναδεικνύει πλέον ξεκάθαρα την ύπαρξη μιας θεματικής ψήφου [*issue voting*] γύρω από το συνεχώς αυξανόμενης έντασης [*intensity*] ζήτημα των μεταναστών. Βλ. An. Campbell - Ph.E. Converse - W.E. Miller - D.E. Stokes, *The American Voter*, Σικάγο-Λονδίνο 1976 (1η εκδ. 1960), σ. 168-187. Σε αυτές τις συνοικίες, στο πρόσωπο των μεταναστών συμπυκνώθηκε το υπαρκτό και διαρκώς διογκούμενο πρόβλημα της εγκληματικότητας, της ανομίας και της συνακόλουθης σταδιακής γκετοποίησης αυτών των περιοχών. Κατά συνθήκην, όμως, συμπληρώθηκε από μια πολυθεματική διαμαρτυρία για την αύξηση της ανεργίας, την οικονομική ανασφάλεια και γενικά τη διαρκή υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης, που επίσης αποδόθηκε στους μετανάστες, ενώ σε άλλες περιοχές, άλλης πολιτικής κουλτούρας και παράδοσης, εκφράστηκε εντελώς διαφορετικά.

19. Για τέτοιες περιπτώσεις σε Αυστρία και Γερμανία, βλ. Β. Γεωργιάδου, *Η άκρα Δεξιά και οι Συνέπειες της Συνείδησης: Δανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ελβετία, Αυστρία Γερμανία, Καστανιώτης*, Αθήνα 2008, σ. 436, 446, 448, 450, 453.

την περίπτωση του Κολωνακίου. Κατά τα άλλα, η υποψηφιότητα Καμίνη δεν αποδείχθηκε ικανή να συσπειρώσει τους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ, σημειώνοντας χαμηλά ποσοστά στον υπόλοιπο δήμο, με συνέπεια την πλήρη σχεδόν υπερίσχυση του Ν. Κακλαμάνη.

Ο συσχετισμός δύναμης μεταξύ Κακλαμάνη-Καμίνη που προέκυψε στον πρώτο γύρο και με τη γεωγραφική μορφή που προσέλαβε, αποκάλυπτε και μια βαθύτερη κοινωνιολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στους δύο βασικούς υποψηφίους. Η υπεροχή Καμίνη στη Ζώνη 1, δηλαδή στο αστικό –οικονομικό και πολιτικό– κέντρο της πόλης (γύρω από τον Λυκαβηττό) και η ολοκληρωτική κυριαρχία Κακλαμάνη σε όλες τις περιφερειακές συνοικίες, αλλά πρωτίστως στις εργατικές γειτονίες και στις διαρκώς υποβαθμιζόμενες μικροαστικές, έδινε έναν έντονο χαρακτήρα ταξικής αντίθεσης. Δημιουργούσε, δηλαδή, την εικόνα ότι ο Γ. Καμίνης προβάλλονταν ως ο εκλεκτός της «καλής κοινωνίας» και των ανώτερων στρωμάτων, ενώ ο Ν. Κακλαμάνης διατηρούσε την υπεροχή στις λαϊκότερες τάξεις. Αυτή η αποτύπωση, η οποία σε έναν βαθμό αντανακλά και τη γενικότερη κρίση ταυτότητας των δύο μεγάλων κομμάτων, στην παρούσα πολιτική συγκυρία του Μνημονίου (με την εν πολλοίς λαϊκιστική στάση της Ν.Δ. και τη νεοφιλελεύθερη στροφή του ΠΑΣΟΚ) έφτανε στα όρια της αναλυτικής σύγχυσης, καθώς καθένας από τους δύο διεκδικητές της δημαρχίας εμφανίζονταν ως ο πριμοδοτούμενος του εκλογικού κοινωνικού χώρου του αντιπάλου.

Το παραπάνω οξύμωρο σχήμα και κυρίως τα δύο βασικά ρεύματα από τα οποία προήλθε, προσδιόριζαν και τα ισάριθμα βασικά στοιχήματα ενόψει του δεύτερου γύρου. Πρώτον, θα μπορούσε ο Ν. Κακλαμάνης να ανακτήσει το χαμένο έδαφος στη Ζώνη 2 και να εξασφαλίσει τη νίκη επανασυσπειρώνοντας τους ψηφοφόρους που διέφυγαν προς τον Ν. Μιχαλολιάκο; Και δεύτερον, το ρεύμα προς τον Γ. Καμίνη στη Ζώνη 1 είχε περιθώρια περαιτέρω διεύρυνσης ούτως ώστε να εμπεδωθεί και στις υπόλοιπες συνοικίες; Η διαφοροποίηση, επομένως, μεταξύ των δύο υποψηφίων δεν συνιστούσε απλώς μια διαιρετική τομή, η οποία ούτως άλλως διατρέχει την ελληνική κοινωνία, αλλά περιέγραφε και τη βαθύτερη διαπάλη για το ποια από τις δύο περιοχές θα είχε τον πρώτο λόγο στην εκλογή του δημάρχου. Το παραπάνω δίλημμα (Ζώνη 1 ή Ζώνη 2), που θα μπορούσε συμβολικά –και εν μέρει καταχρηστικά– να συνοψιστεί στο κοινωνικοπολιτικό δίπολο «ΛΑ.Ο.Σ. ή Κολωνάκι», συμπύκνωνε στην ουσία και τα κρίσιμα ερωτήματα ενόψει του β' γύρου.

4. ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΓΥΡΟΣ

Το χαμηλό ποσοστό του Ν. Κακλαμάνη στον α΄ γύρο άλλαξε άρδην την περιρρέουσα ατμόσφαιρα και γέννησε ζωηρές ελπίδες στο στρατόπεδο Καμίνη ότι η ανατροπή ήταν εφικτή. Δημιουργήθηκε έτσι ένα συνολικότερο κλίμα αισιοδοξίας και μια αυξημένη επιθυμία συμμετοχής στον β΄ γύρο μεταξύ των δυνάμει ψηφοφόρων του. Αποτέλεσμα ήταν η αύξηση της αποχής στην Αθήνα μεταξύ πρώτου και δεύτερου γύρου να είναι μεν αξιόλογη (8,8% – από 57% σε 65,8%, βλ. Πίνακα 4), αλλά παραδόξως μικρότερη απ΄ ό,τι στην υπόλοιπη Ελλάδα (συνολικά 11,4% – από 39,3% σε 50,7% στις περιοχές όπου διενεργήθηκε β΄ γύρος στις δημοτικές εκλογές). Ακόμα δε μικρότερη ήταν η αύξηση στο Κολωνάκι και γενικά στη Ζώνη 1 (που αποτελεί κατά παράδοση ένα από τα ισχυρότερα «κάστρα» της αποχής, όχι μόνο στην πρωτεύουσα αλλά και σε όλη την χώρα),²⁰ στις βασικότερες δηλαδή κοιτίδες δύναμης του Γ. Καμίνη στον α΄ γύρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ποσοστά αποχής ανά εκλογική ζώνη

	Α΄ γύρος	Β΄ γύρος	Διαφορά
Ζώνη 1	64,5	69,7	+5,2
Ζώνη 2	56,8	66,1	+9,3
ΥΠΟΛΟΙΠΑ	55,3	64,7	+9,5
ΣΥΝΟΛΟ ΑΘΗΝΑΣ	57,0	65,8	+8,8
ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ	39,3	50,7	+11,4

Το ρεύμα αυτό οδήγησε σε μια απόλυτη σχεδόν συσπείρωση της εκλογικής του βάσης (99%), καθώς και στην απορρόφηση ενός ποσοστιαία μικρού, αλλά αριθμητικά σημαντικού τμήματος όσων είχαν επιλέξει την αποχή στον πρώτο γύρο (περίπου 3.000 ψήφοι). Συμπληρώθηκε δε με την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων όσων είχαν επιλέξει την Ελ. Πορτάλιου στον α΄ γύρο και με τις περισσότερες ψήφους όσων είχαν ψηφίσει στον α΄ γύρο τους Αμυρά, Κωνσταντίνου και Σοφιανό και μετείχαν στον β΄ γύρο (βλ. Πίνακα

20. Ενδεικτικά, στις ευρωεκλογές του 2009 το εθνικό ποσοστό της αποχής ήταν 47,4%. Στον δήμο Αθηναίων έφτασε στο 54,5%, με τη Ζώνη 1 να σημειώνει το ρεκόρ 61,7% (64,6% στο Κολωνάκι).

5).²¹ Στον αντίποδα, ο Ν. Κακλαμάνης άντλησε μεγάλο κομμάτι των ψηφοφόρων του Ν. Μιχαλολιάκου, όχι όμως το κύριο, καθώς η πλειοψηφία τους επέλεξε την αποχή ή το λευκό-άκυρο. Έτσι, η τοποθέτηση των ψήφων των τρίτων συνδυασμών αποδείχθηκε μεν ικανή να μειώσει τη διαφορά μεταξύ των δύο μονομάχων, αλλά όχι από μόνη της αρκετή για να την ανατρέψει. Το καθοριστικό στοιχείο του β' γύρου ήταν η σχετικά περιορισμένη συσπείρωση που εμφάνισε ο Ν. Κακλαμάνης (μόλις 88%), αλλά και ένα κρίσιμο ρεύμα (3%) διαρροής κατευθείαν προς τον Γ. Καμίνη, ως ένα δεύτερης ταχύτητας κύμα αντίστοιχο εκείνου που στον α' γύρο είχε παρατηρηθεί σχεδόν αποκλειστικά στο Κολωνάκι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Εκτίμηση μετακινήσεων μεταξύ α' και β' γύρου

	ΑΠΟΧΗ	Β' γύρος		
		ΑΚΥΡΑ-ΛΕΥΚΑ	ΚΑΜΙΝΗΣ	ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ
ΑΠΟΧΗ	98,4%	0,3%	1,1%	0,2%
ΑΚΥΡΑ-ΛΕΥΚΑ	45,7%	20,4%	20,7%	13,2%
ΚΑΜΙΝΗΣ	0,0%	0,7%	99,0%	0,3%
ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ	5,4%	3,6%	3,1%	87,9%
ΣΟΦΙΑΝΟΣ	67,8%	23,3%	6,9%	2,0%
ΑΜΥΡΑΣ	33,7%	13,0%	30,1%	23,2%
ΠΟΡΤΑΛΙΟΥ	31,0%	11,0%	53,6%	4,4%
ΜΙΧΑΛΟΛΙΑΚΟΣ	47,9%	9,0%	4,8%	38,3%
ΚΩΝ/ΝΟΥ	60,4%	13,6%	23,9%	2,1%
ΗΛΙΑΔΗΣ	51,5%	17,2%	12,5%	18,8%

Ως αποτέλεσμα, ο προτεινόμενος από το ΠΑΣΟΚ υποψήφιος κατάφερε να φτάσει στο 52%, ολοκληρώνοντας την πιο εντυπωσιακή ανατροπή στα χρονικά των δημοτικών εκλογών της πρωτεύουσας. Συνολικά, μάλιστα, η άνοδος του ήταν ελαφρώς εντονότερη στις πιο παραδοσιακές «πασοκικές» γειτονιές²² και κατά τι μικρότερη στη Ζώνη 1 (προσελκύνοντας και μέρος των κομματικών ψήφων που είχαν διαρρεύσει στον α' γύρο). Συνέπεια ήταν η τελι-

21. Μεταξύ α' και β' γύρου υπήρχε πλήρης αντιστοιχία των αποτελεσμάτων κατά εκλογικό τμήμα. Έτσι, η εκτίμηση των μετακινήσεων τώρα έγινε εξ ολοκλήρου με τη μέθοδο της πολλαπλής παλινδρόμησης (βλ. σημ. 3). Τα ανά τμήμα στοιχεία αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων της Singular Logic, κατόπιν ευγενικής μεσολάβησης του Ηλία Νικολακόπουλου.

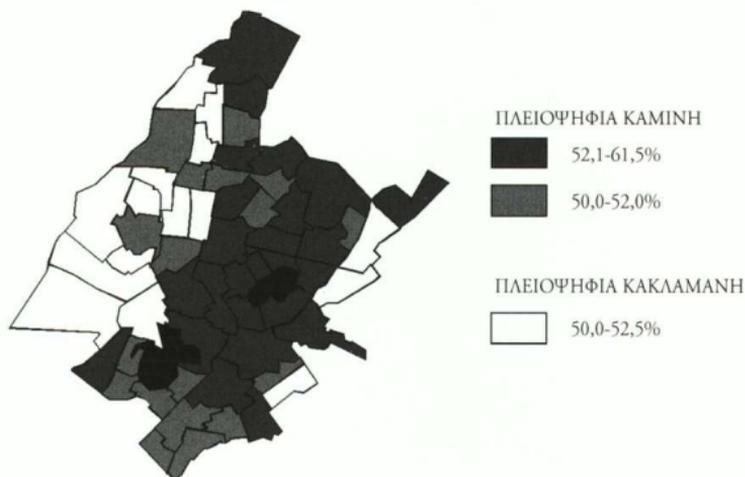
22. Η μεγαλύτερη αύξησή του παρατηρήθηκε στα Πετράλωνα (+26,6%).

κή κατανομή της δύναμής του να εξισορροπηθεί, να παρουσιαστεί ομοιογενής (βλ. Πίνακα 1β) και να μην συσχετίζεται πλέον με την κλασική κατανομή της συντηρητικής παράταξης, αν και γεωγραφικά αυτό το χαρακτηριστικό δεν εξαλείφθηκε.

Συγκεκριμένα, η Ζώνη 1 εξακολουθούσε να είναι το βασικό του προπύργιο (βλ. Πίνακα 2 και Χάρτη 5), αφού στο σύνολό της έλαβε 56,3%, πλειοψηφώντας σε όλα τα εκλογικά της διαμερίσματα και με ποσοστά κατά κανόνα ανώτερα του 54,5% (έναντι 51,2% στον υπόλοιπο δήμο), εξαιρουμένης της περιοχής Σταδίου-Ριζάρι (52,3%). Η εσωτερική της όμως μεταστροφή είναι δηλωτική της αλλαγής που περιγράφηκε προηγουμένως. Η πιο ισχυρή του συνοικία τώρα ήταν το Πεδίο του Άρεως με 61,4%, ενώ ακολούθησαν τα διαμερίσματα του Κολωνακίου με 58,1%. Παράλληλα, εντυπωσιακά αυξημένη (+25,4%) ήταν η επιρροή του Γ. Καμίνη στα Εξάρχεια και τη Νεάπολη (57,7%), ενώ έφτασε το 57,3% στο Κέντρο. Στον υπόλοιπο δήμο (εκτός Ζώνης 1) κυμάνθηκε μεταξύ 47,5% και 55,5% (από 22,7-32,9% στον α' γύρο), καταγράφοντας τις κορυφαίες επιδόσεις στην Αγ. Ζώνη Κυψέλης (8ο εκλογικό διαμέρισμα-55,4%), στη Ν. Φιλοθέη (21ο-55,4%), στην περιοχή Ελληνορώσων (22ο-55%), στο Πολύγωνο (20ο-54,5%) και στο Μετς (53ο-54%).

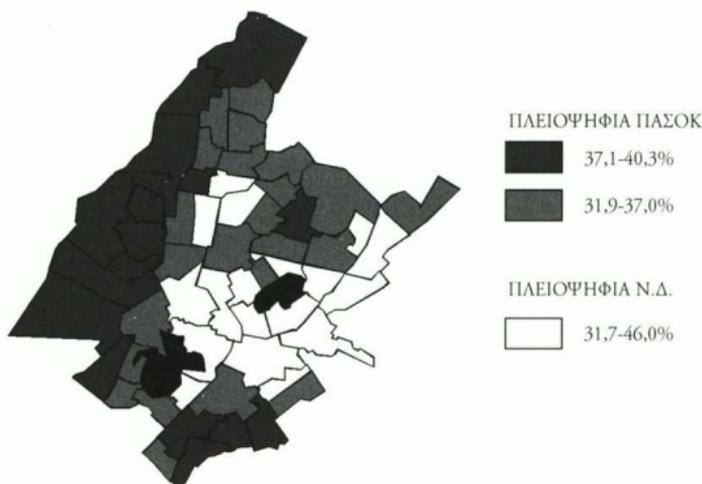
ΧΑΡΤΗΣ 5

Δημοτικές Εκλογές Αθήνας 2010 - β' γύρος

ΧΑΡΤΗΣ 6

Βουλευτικές εκλογές 2009

Από την άλλη πλευρά, ο Ν. Κακλαμάνης διατήρησε την υπεροχή κατά μήκος σχεδόν όλου του δυτικού τομέα της πόλης (Χάρτης 5), αλλά εμφάνισε την πιο περιορισμένη απήχισή του και πάλι στις αστικές περιοχές του κέντρου, με τον εκλογικό χάρτη να παραμένει αντίστροφος σε σχέση με το 2009 (βλ. και Χάρτη 6).²³ Συνολικά πλειοψήφησε σε 15 εκλογικά διαμερίσματα εκ των οποίων τα 6 εντοπίζονται στη Ζώνη 2 (επί συνόλου 13), με το κορυφαίο ποσοστό του (τόσο στη συγκεκριμένη ζώνη όσο και σε ολόκληρο τον δήμο) να τοποθετείται χαρακτηριστικά στον Αγ. Παντελεήμονα (52,5%). Ακολούθησε η Κολοκυνθού (52,1%) και ο Βοτανικός (51,7%), ο Αγ. Κωνσταντίνος (51,3%), η Πλ. Βικτωρίας (51,2%), ο Αγ. Λουκάς (3ο) και ο Αγ. Νικόλαος Αχαρνών (51,2% αμφότερα), το Γκάζι και το Θησείο (40ο-51%), ενώ οριακά κέρδισε τα Σεπόλια (50,5%), τον Ελαιώνα (30ο-50,4%) και τον

23. Το χαμηλότερο ποσοστό του το συγκέντρωσε στο σύνολο της 1ης Δημ. Κοινότητας (44,8% έναντι 48,7% στην υπόλοιπη πόλη, εντελώς αντίστροφα από το 2006 με 48,9% έναντι 45,7% αντίστοιχα), ενώ το υψηλότερο στην 4η Δ.Κ. (περιοχή Κολωνού-Κολοκυνθούς), στην οποία όμως και πάλι ηττήθηκε, αν και εντελώς οριακά (49,99%). Οι Δημοτικές Κοινότητες (βλ. Χάρτη 1) αποτελούν μετονομασία των πρώην Δημοτικών Διαμερισμάτων, σύμφωνα με τον Καλλικράτη (Ν. 3852/2010, αρ. 2, παρ. 4).

Α. Σκουζέ (50,1%). Σημείωσε επίσης και τρεις μεμονωμένες πλειοψηφικές επιδόσεις στην Αγ. Τριάδα Αμπελοκήπων (50,6%), στο Γουδί (51,4%) και στον Προφήτη Ηλία Παγκρατίου (49ο-50,8%). Ηττήθηκε όμως καθαρά στην Κυψέλη, στα Κ. Πατίσια και στην Ομόνοια (47,2-48,3%), χάνοντας τελικά την πλειοψηφία στο σύνολο της Ζώνης 2.

Έτσι, τα δύο ερωτήματα που τέθηκαν προηγουμένως ως τα βασικά στοιχεία του β' γύρου, βρήκαν άμεση απάντηση από τα αποτελέσματα, παραμένοντας όμως στο πλαίσιο του διλήμματος «ΛΑ.Ο.Σ. ή Κολωνάκι». Παρόλα αυτά, η τελική κατανομή των δυνάμεων του Γ. Καμίνη ήρθε να συμπληρώσει και εν μέρει να αλλοιώσει την αρχική εικόνα που είχε προκύψει από τον α' γύρο. Για μια πληρέστερη όμως μελέτη της κοινωνικής και πολιτικής ταυτότητας των ψηφοφόρων του, απομένει η ανάλυση ενός ακόμα τμήματος του εκλογικού σώματος, ίσως του πιο αγνοημένου μέχρι τώρα αριθμητικά, αλλά για πρώτη φορά ενεργού στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης: των μεταναστών.

5. Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Για τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2010 δικαίωμα ψήφου παραχωρήθηκε και σε 27.546 μετανάστες προκειμένου να συμμετάσχουν μόνο στις δημοτικές εκλογές (και όχι στις περιφερειακές).²⁴ Στην Αθήνα ο αριθμός τους ήταν 2.362 και οι ειδικοί εκλογικοί κατάλογοι (διαχωρισμένοι σε καταλόγους 464

24. Πρόκειται για τον Νόμο 3838/2010 (ΦΕΚ 49Α 24.03.2010 –«Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις»), ο οποίος όριζε ότι «ομογενείς και λοιποί αλλοδαποί υπήκοοι τρίτων χωρών μπορούν να συμμετέχουν στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης με δικαίωμα ψήφου» (Κεφ. Β', αρ. 14), με βασική προϋπόθεση την πενταετή τουλάχιστον συνεχή και νόμιμη διαμονή στην Ελλάδα. Δεν πρόκειται δηλαδή για μετανάστες πρόσφατης εισόδου στην χώρα, αλλά για ανθρώπους που έχουν ήδη ενταχθεί –με τον έναν ή τον άλλο τρόπο– στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Η παράταση της προθεσμίας υποβολής αίτησης εγγραφής μέχρι την 31η Αυγούστου 2010 (από την 30ή Ιουνίου, όπως είχε οριστεί αρχικά), καθώς και το σύνολο της νομοθετικής ρύθμισης, προκάλεσε αντιδράσεις κυρίως από το περιβάλλον του Ν. Κακλαμάνη και των υποστηρικτών του, ενώ μετεκλογικά αμφισβητήθηκε και η ίδια η συνταγματικότητα της διάταξης (με τη σχετική υπ' αριθμ. 350/2011 απόφαση του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας· βλ. «Συμβούλιο της Επικρατείας: Αντισυνταγματική η ψήφος αλλοδαπών στις δημοτικές εκλογές» και «Κυβέρνηση: Συγκεκριμένης ιδεολογικής κατεύθυνσης η απόφαση του ΣτΕ», *Το Βήμα*, 01/02/2011 και 02/02/2011 αντίστοιχα). Η οριστική κρίση της Ολομέλειας του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου εκκρεμεί.

«Κοινοτικών Εκλογών» και 1.898 «Ομογενών ή Υπηκόων Τρίτων Χωρών») στους οποίους εγγράφηκαν, προστέθηκαν στο τέλος καθενός από τα 58 εκλογικά διαμερίσματα. Αποτέλεσμα ήταν οι εν λόγω εκλογείς να ψηφίζουν κάθε φορά στο τελευταίο τμήμα του διαμερίσματος, μαζί με έλληνες πολίτες εγγεγραμμένους στον βασικό κατάλογο.²⁵

Έτσι, από τα 1.179 εκλογικά τμήματα του Δήμου Αθηναίων, τα 58 (τελευταία) μπορούν να χαρακτηρισθούν «μικτά», ενώ τα υπόλοιπα 1.121 είναι «αμιγή» τμήματα ελλήνων πολιτών εκλογέων («αμιγή ελληνικά» για συντομία). Υπολογίζοντας και συγκρίνοντας τα αθροιστικά στοιχεία ξεχωριστά για τις δύο αυτές κατηγορίες τμημάτων, είναι φανερές οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους (βλ. Πίνακα 6), γεγονός που καταδεικνύει αυτόματα και τη διακριτή εκλογική συμπεριφορά των μεταναστών.

Επιπλέον, χρησιμοποιώντας απλές υπολογιστικές μεθόδους, είναι δυνατή μια προσέγγιση έστω της ψήφου τους, με την παραδοχή ότι οι έλληνες πολίτες των τελευταίων μικτών τμημάτων ψηφίζουν περίπου όπως εκείνοι των υπολοίπων αμιγών (έχουν δηλαδή την ίδια –ή περίπου την ίδια– κατανομή ποσοστών στους διάφορους εκλογικούς συνδυασμούς) και με τη σχετική αφαίρεση στη συνέχεια από τα συνολικά αποτελέσματα των μικτών. Μάλιστα, προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη αξιοπιστία στην εκτίμηση (έστω και με κόστος στην ακρίβειά της), είναι προτιμότερο για τα ποσοστά των ελλήνων πολιτών ανά υποψήφιο να χρησιμοποιηθεί ένα περιθώριο σφάλματος,²⁶ ούτως ώστε να υπερκαλύπτει πιθανές αποκλίσεις μεταξύ συνόλου και τελευταίων-μικτών τμημάτων.²⁷ Βέβαια μια τέτοια αντιμετώπιση οδηγεί αντίστοιχα σε υπερπολλαπλάσιο περιθώριο σφάλματος για την ψήφο των μεταναστών εκλογέων, λόγω του μικρού πλήθους τους εν σχέσει με τους έλληνες πολίτες στα τελευταία μικτά τμήματα (περίπου 1 προς 10² βλ. Πίνακα 6). Ειδικά δε για τον υπολογισμό της αποχής, η παραπάνω εκτιμητική διαδικασία

25. Για τους εγγεγραμμένους μετανάστες ανά εκλογικό τμήμα, βλ. «Εκλογικά τμήματα Δημοτικών & Περιφερειακών Εκλογών 2010 (Αρχείο excel)» στο <http://www.ypes.gr/el/Elections/ElectionCatalogues/ElectionDepartments/>.

26. Τηρώντας όμως πάντα τα «λογικά όρια», ούτως ώστε η εκτίμηση για την ψήφο των μεταναστών να μην δίνει ποσοστά χαμηλότερα του 0% ή υψηλότερα του 100% για κάποιον υποψήφιο.

27. Τα περιθώρια σφάλματος (και τα αντίστοιχα διαστήματα εμπιστοσύνης) προκύπτουν από τις μέγιστες αποκλίσεις που ούτως ή άλλως εμφανίζουν τα αντίστοιχα περιοδικά αθροίσματα όλων των τμημάτων κατά αύξουσα σειρά στα 58 διαμερίσματα (όλων των 1ων, των 2ων κ.ο.κ.) σε σχέση με το σύνολο του δήμου, υποθέτοντας με σχετική ασφάλεια ότι εντός αυτών θα κινούνται και τα ποσοστά των ελλήνων πολιτών στα μικτά τμήματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Εκτίμηση για την ψήφο των μεταναστών

	Συνολικά αποτελέ- σματα	«Αμιγή» ελληνικά τμήματα	Μικτά τμήματα	Εκτίμηση για έλληνες πολίτες μικτών	Εκτίμηση για μετανάστες
ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ	488.150	462.410	25.740	23.378	2.362
		<i>A' γύρος</i>			
ΑΠΟΧΗ	57,0%	56,9%	57,5%	58,5%	46,8%
ΑΚΥΡΑ-ΛΕΥΚΑ	8,0%	8,0%	8,5%	7,3-8,7%	6,5-17,5%
ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ	35,0%	35,1%	32,9%	34,3-35,8%	9,0-22,0%
ΚΑΜΙΝΗΣ	28,3%	28,2%	29,8%	27,6-29,2%	34,5-47,0%
ΣΟΦΙΑΝΟΣ	13,7%	13,7%	13,9%	12,8-14,2%	12,0-23,0%
ΑΜΥΡΑΣ	7,4%	7,4%	6,8%	6,8-7,6*	0,0-6,5%
ΠΟΡΤΑΛΙΟΥ	5,8%	5,8%	5,7%	5,4-6,4%	0,5-8,5%
ΜΙΧΑΛΟΛΙΑΚΟΣ	5,3%	5,3%	4,9%	5,0-5,6%	0,0-4,5%
ΚΩΝ/ΝΟΥ	2,8%	2,8%	4,2%	2,3-3,3%	11,5-19,0%
ΗΛΙΑΔΗΣ	1,7%	1,7%	1,7%	1,6-1,8%	1,1-2,6%
		<i>B' γύρος</i>			
ΑΠΟΧΗ	65,8%	65,7%	66,7%	66,6%	66,9%
ΑΚΥΡΑ-ΛΕΥΚΑ	11,1%	11,1%	11,3%	10,3-11,7%	7,5-22,5%
ΚΑΜΙΝΗΣ	52,0%	51,8%	55,5%	51,3*-53,9%	73,0-100,0%
ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ	48,0%	48,2%	44,5%	46,1-48,7**	0,0-27,0%

* Μέγιστα και ελάχιστα «λογικά όρια» (βλ. σημ. 26)

δεν είναι υποχρεωτική, καθώς υπάρχουν τα πραγματικά στοιχεία της διαφοράς των ψηφισάντων μεταξύ δημοτικών και περιφερειακών στα ίδια τμήματα, αύξηση που προφανώς οφείλεται στη συμμετοχή των μεταναστών στις δημοτικές εκλογές (και συμπίπτει με αυτή).

Γενικά, και πριν από την εξαγωγή επιμέρους συμπερασμάτων, ένα πρώτο και βασικό στοιχείο για την ψήφο των μεταναστών είναι η πλήρης γεωγραφική ανομοιομορφία που τη χαρακτηρίζει. Φαίνεται δηλαδή ότι παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις ως προς όλα σχεδόν τα μεγέθη από τη μία περιοχή της πόλης στην άλλη,²⁸ ένδειξη ότι επηρεάστηκε έντονα από τοπικά δίκτυα υποστήριξης και ενσωμάτωσής τους, αλλά και από ισχυρούς μηχανισμούς κατεύθυνσης (ή ίσως και χειραγώγησης ενίοτε) των διαφόρων εθνικών ομά-

28. Αυτή ακριβώς η έντονη τοπικότητα δυσχεραίνει και τη χρήση πιο εξειδικευμένων στατιστικών μεθόδων για μια ακριβέστερη εκτίμηση.

δων. Πράγματι, όλες αυτές οι διακυμάνσεις γίνονται φανερές όταν η ανάλυση γίνει τμηματικά σε διαφορετικές ομάδες εκλογικών διαμερισμάτων, όσο επισημασθεί κι αν είναι για τέτοια εκτίμηση μια τόσο αποσπασματική εξέταση.

Από τα συνολικά αποτελέσματα του Πίνακα 6 ένα πρώτο κρίσιμο συμπέρασμα είναι η αυξημένη συμμετοχή των μεταναστών στον α΄ γύρο, πράγμα άλλωστε αναμενόμενο, λόγω της οικειοθελούς εγγραφής τους στους καταλόγους και φυσικά της διαδικασίας ενσωμάτωσης που συμβολικά πάντα συνιστά η συμμετοχή στις εκλογές.

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι η εξαιρετικά ενισχυμένη επιρροή του Π. Κωνσταντίνου, υποψήφιου της ΑΝΤΑΡΣΥΑ (11,5-19%), που αποτέλεσε και την εντυπωσιακότερη διαφοροποίηση της μεταναστευτικής ψήφου (4,2% στα μικτά τμήματα από 2,8% στα αμιγή).²⁹ Η δυναμική αυτή φαίνεται πολύ έντονη (20-25%) σε συνοικίες με μεγάλη πυκνότητα μεταναστών,³⁰ όπως τα Πατήσια, το Μεταξουργείο και η Ομόνοια, εμφανιζόμενη έτσι ως η εκλογική τους απάντηση στα υψηλά ποσοστά της Χρυσής Αυγής στις ίδιες περιοχές.³¹

Η πιο εμβληματική τέτοια περίπτωση είναι ο Αγ. Παντελεήμονας, όπου σημειώνεται και ένα από τα καλύτερα ποσοστά της ΑΝΤΑΡΣΥΑ (10%) στο τελευταίο μικτό τμήμα του διαμερισματος. Αυτή η αντίστιξη αποτυπώνει και σε εκλογικό επίπεδο τις ακραίες αντιθέσεις στις οποίες οδηγεί το έντονο πρόβλημα της παρουσίας των μεταναστών, με την ταυτόχρονη διόγκωση των δύο άκρων του ιδεολογικού άξονα. Ίσως πάντως στην ισχυρή απήχηση της ΑΝΤΑΡΣΥΑ στους μετανάστες να οφείλεται και η συνολικά μειωμένη τους συμμετοχή στον β΄ γύρο, ως υπακοή στη «γραμμή» της αποχής.

Ιδιαίτερα μεγάλα φαίνονται επίσης τα ποσοστά του Γ. Καμίνη ήδη από τον

29. Στα μικτά τμήματα σημειώνονται και τα ισχυρότερα ποσοστά της ΑΝΤΑΡΣΥΑ, με τα 5 πρώτα να εντοπίζονται στον Αγ. Παύλο (24ο, 1828 Ε.Τ.-17,3%), στο Κέντρο (33ο, 1866 Ε.Τ.-14,6%), στην Ομόνοια (32ο, 1854 Ε.Τ.-14,3%), στον Αγ. Λουκά-Πλ. Κολιδάου (3ο, 2536 Ε.Τ.-12,2%) και στον Ελαιώνα (30ο, 2207 Ε.Τ.-11,6%), όταν σε κανένα από τα αντίστοιχα αμιγή τμήματα δεν ξεπερνάει το 6,5%.

30. Στο σύνολο των διαμερισμάτων της Ζώνης 2, όπου τοποθετείται το 40,4% των εγγεγραμμένων μεταναστών εκλογέων (954) έναντι του 22% των ελλήνων πολιτών, το ποσοστό της ΑΝΤΑΡΣΥΑ στα μικτά τμήματα αγγίζει το 6,1%.

31. Εξ ου και οι σχετικές καταγγελίες από τον χώρο της Χρυσής Αυγής ότι η ΑΝΤΑΡΣΥΑ πήρε «ψήφους Πακιστανών», που κορυφώθηκαν στο επεισοδιακό πρώτο δημοτικό συμβούλιο της 17ης Ιανουαρίου. Βλ. Π. Μπίτσικα, «Δήμος Αθηναίων: Εντάσεις και φασιστικοί χαιρετισμοί στη συνεδρίαση του δημοτικού συμβουλίου», *Το Βήμα*, 17/01/2011. Γεγονός πάντως είναι ότι η ψήφος των μεταναστών είχε ελάχιστη συμβολή στο συνολικό αποτέλεσμα λόγω της μικρής αριθμητικής βαρύτητάς της.

α' γύρο (34,5-47%), ενώ φτάνουν σε εντυπωσιακά επίπεδα στον δεύτερο (73%-100%, πιθανότατα γύρω στο 80-85%). Αντίστροφα δε από ό,τι συμβαίνει με την ΑΝΤΑΡΣΥΑ, η δύναμή του είναι πιο χαμηλή στα Πατήσια, τον Κολωνό και τα Α. Πετράλωνα (υπολογίζεται σε 30-40% στον α' γύρο και περί το 75% στον δεύτερο) και πιο ισχυρή σε περιοχές με λιγότερους αλλοδαπούς όπως του Γκύζη, οι Αμπελόκηποι, το Παγκράτι, το Κολωνάκι και ο Λυκαβηττός.³² Έτσι, τη δεύτερη Κυριακή, τα ποσοστά του Γ. Καμίνη στους μετανάστες εμφανίζονται μακράν υψηλότερα από αυτά των ελλήνων πολιτών, ακόμη και στις πιο ευνοϊκές για αυτόν συνοικίες, αναδεικνύοντας έτσι τη μεταναστευτική ψήφο στην πιο ισχυρή (σε σχετικά μεγέθη) εκλογική του συνιστώσα και στην τελευταία ψηφίδα του μωσαϊκού των εκλογών του συγκεκριμένου δημάρχου.³³

Αντιθέτως, ισχνή επιρροή εμφάνισε ο Ν. Κακλαμάνης (9-22% στον α' γύρο και 15-20% στον δεύτερο). Σχετική εξαίρεση αποτέλεσε η Ζώνη 2 και η ευρύτερη περιοχή Κεραμεικού-Βοτανικού-Ελαιώνα, όπου δείχνει να συγκέντρωσε 25% περίπου και τις δύο Κυριακές. Στοιχειοθετείται, δηλαδή, ότι ενώ η πολιτική του δεν στάθηκε ικανή να απορροφήσει την αντιμεταναστευτική ψήφο που διέρρευσε προς τη Χρυσή Αυγή, δεν μπόρεσε ταυτόχρονα να έχει θετικό για αυτόν αποτέλεσμα στον χώρο των μεταναστών, παρά τα όποια φιλικά προς αυτούς μέτρα του στο παρελθόν. Αν μη τι άλλο, γύρω από το συγκεκριμένο πρόβλημα φανερώθηκε η κρίση στρατηγικής και επικοινωνίας του πρώην δημάρχου, η οποία κορυφώθηκε μεταξύ των δύο γύρων. Στην προσπάθειά του να προσεταιριστεί τους ψηφοφόρους του Ν. Μιχαολιάκου άρχισε να σκληραίνει την αντιπαράθεση με τον Γ. Καμίνη πάνω στο ζήτημα (τον οποίον ίσως να ωφέλησε με την υπενθύμιση των θετικών για τους αλλοδαπούς εισηγήσεών του ως Συνηγόρου του Πολίτη σχετικά με τη διαδικασία νομιμοποίησής τους), αλλά και να τονίζει διαρκώς την κρισιμότητά του φτάνοντας ενίοτε και σε ακραίες τοποθετήσεις.³⁴ Τελικά, όμως, οι διατυ-

32. Σε αυτές τις περιοχές υπάρχουν ενδείξεις ότι ξεπέρασε το 40% (ενδεχομένως και το 50% σε κάποιες) την 1η Κυριακή, ενώ πλειούσασε σε απόλυτα επίπεδα (ίσως και πάνω από 90%) στον επαναληπτικό γύρο.

33. Φαίνεται δε ακόμη πιο ενισχυμένος στα μικτά τμήματα με μεγαλύτερη παρουσία κοινωνικών εκλογέων (συγκεκριμένη χωριστή εκτίμηση για αυτούς είναι μάλλον αδύνατη). Το ίδιο συμβαίνει και με την Ελ. Πορτάλιου, αντίθετα με τους Κακλαμάνη και Κωνοταντίνου.

34. Τους παρουσίασε ως τη βασική αιτία για το πρόβλημα των σκουπιδιών, του παρεμπορίου, της εγκληματικότητας κ.α. Βλ. «Ν. Κακλαμάνης: Μετανάστες, άστεγοι, πορνεία και ναρκωτικά τα προβλήματα στο δήμο», *Το Κέρδος*, 08/02/2010 και «Κακλαμάνης: Στοπ στην ανεξέλεγκτη μετανάστευση», *Ελευθεροτυπία*, 12-10-2010.

πόσεις του στρογγυλεύονταν,³⁵ καταλήγοντας τόσο ασαφείς και συγκεχυμένες που δύσκολα έπειθαν είτε τη μία είτε την άλλη πλευρά. Αντίθετα, ο κυβερνητικός υποψήφιος παρουσιάστηκε με ένα πιο ολοκληρωμένο σχέδιο για τον έλεγχο αυτού του κεντρικού ζητήματος, παρέχοντας μια ουσιαστική ευκαιρία για την ομαλή συνύπαρξη αλλοδαπών και ημεδαπών. Κάτι που είχε θετικό γι' αυτόν αντίκτυπο, όχι μόνον στον χώρο των μεταναστών, αλλά και σε αυτόν των ελλήνων πολιτών.

Από τους υπόλοιπους υποψήφιους, μάλλον ωφελημένος εμφανίζεται ο Ν. Σοφινός (12-23%), του οποίου όμως η δυναμική εμφανίζει περισσότερο τοπικό χαρακτήρα, εντοπισμένη κυρίως στα Πετράλωνα, τον Κολωνό, το Παγκράτι, του Γκύζη και τους Αμπελόκηπους (ξεπερνώντας πιθανότατα το 20%). Αντιστρόφως, η Ε. Πορτάλιου ήταν μάλλον από τους ζημιωμένους (0,5-8,5%), δεδομένου ότι και η τοπική παρουσία του ΣΥΡΙΖΑ δεν είναι τόσο ισχυρή ή οργανωμένη στις περιοχές με μεγάλη πυκνότητα μεταναστών παρά την πλούσια δράση στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ μέσα από οργανώσεις όπως το Δίκτυο για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα. Το μόνο τοπικά υψηλό της ποσοστό (μάλλον ανώτερο του 15%) εκτιμάται ότι καταγράφηκε στην ευρύτερη περιοχή Εξαρχείων-Νεάπολης.

Τέλος, η περίπτωση Μιχαλολιάκου (0-4,5%) χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς η δύναμή του στα μικτά τμήματα δεν εμφανίζεται τόσο μειωμένη (4,9%) όσο ίσως θα αναμενόταν (σε σύγκριση με το συνολικό 5,3%). Το πιθανότερο είναι αυτό να οφείλεται σε συντηρητικότερη εκλογική συμπεριφορά των ελλήνων πολιτών σε αυτά τα τμήματα, λόγω της ιδιοτυπίας της άμεσης συνύπαρξής τους με αλλοδαπούς εκλογείς.³⁶ Μπορεί όμως και να μαρτυρεί μια υπαρκτή μικρή επιρροή της Χρυσής Αυγής σε κάποια μερίδα μεταναστών λόγω παρέμβασης στις εσωτερικές τους διενέξεις.³⁷

35. Οι εντονότερες αναφορές στο θέμα των μεταναστών δεν έγιναν από τον ίδιο, αλλά κυρίως από στελέχη του ΛΑ.Ο.Σ., προεξαρχόντων των Μ. Βορίδη και Α. Γεωργιάδη, με τρόπο μάλιστα τόσο οξύ ώστε να φορτίσουν ακόμα περισσότερο αρνητικά την υποψηφιότητά του.

36. Τέτοιες ενδείξεις υπάρχουν σε συνοικίες εκτός της Ζώνης 2 όπου το ποσοστό της Χρυσής Αυγής είναι υψηλότερο στο τελευταίο τμήμα από το υπόλοιπο διαμέρισμα (υψηλότερο και από τα περισσότερα επιμέρους τμήματα). Σχετικά παραδείγματα αποτελούν τα Άνω Πετράλωνα (46ο-5,5% έναντι 3,7%), το Στάδιο-Ριζάρη (47ο-5,3% έναντι 3,2%), τα Εξάρχεια (34ο-5,7% έναντι 3,1%) και το Π. Άρεως (25ο-5,5% έναντι 3,6%).

37. Βλ. το ρεπορτάζ του Γ. Παπαδόπουλου, «Βγάλαμε σύμβουλο-Έρχεται πογκρόμ!», στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 13-11-2010, για την κοινή δράση Χρυσής Αυγής και μερίδας Αλβανών στην περιοχή των Πατισίων εναντίον των «έγχρωμων» μεταναστών. Σε αυτές τις περιοχές πάντως σημειώνονται και κάποιοι από τους χειρότερους συσχετισμούς για τον Ν. Μιχα-

Ένα καταληκτικό σχόλιο είναι πως παρά την έντονη ανομοιογένειά της από περιοχή σε περιοχή, η μεταναστευτική ψήφος δεν είναι εντελώς ξένη ως προς την αντίστοιχη ελληνική. Άλλωστε, και η εκλογική συμπεριφορά των ελλήνων πολιτών εμφανίζει γεωγραφικές ιδιαιτερότητες και συσχετίζεται εύλογα με την ισχύ των εκάστοτε τοπικών κομματικών οργανώσεων. Τις ίδιες διακυμάνσεις φαίνεται σε γενικές γραμμές να ακολουθεί και η ψήφος των μεταναστών, με τη διαφορά ότι τις παρουσιάζει διογκωμένες προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, έτσι ώστε, τηρώντας ως πρόμοτα τις γενικότερες τάσεις που προαναφέρθηκαν (ωφέλεια Καμίνη και Κωνσταντίνου, περιορισμένη επιρροή Κακλαμάνη και Μιχαλολιάκου), να εμφανίζεται κατά τα άλλα ως «μεγεθυντικός φακός» της ελληνικής.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εικόνα των αποτελεσμάτων του α' γύρου, που ήθελαν τη δύναμη Καμίνη περιχαρακωμένη ουσιαστικά σε συγκεκριμένες περιοχές του κέντρου της πόλης, εμπλουτίστηκε σημαντικά τη δεύτερη Κυριακή, με τη διατήρηση μεν της διάταξης των δυνάμεων του ανάμεσα στις διάφορες εκλογικές ζώνες, αλλά με τη μεγαλύτερη τελικά αύξηση των ποσοστών του να παρατηρείται στις περιφερειακές λαϊκότερες συνοικίες. Ταυτόχρονα, αξιοσημείωτη ήταν η άνοδος του σε γειτονίες μεσοαστικής σύνθεσης, αλλά με τελείως διαφορετική (εναλλακτική ουσιαστικά) αντίληψη για τα καθημερινά προβλήματα του δήμου, όπως π.χ. τα Εξάρχεια. Σε κοινωνικό επίπεδο αυτή η τάση σηματοδοτήθηκε και με τη στήριξή του από δυναμικές –αλλά όχι κομματικοποιημένες– ακτιβιστικές και άλλες κινήσεις, οργανώσεις ή δίκτυα (Ατενίστας, Ποδηλάτες, εναλλακτικά ΜΜΕ, ηλεκτρονικά κοινωνικά δίκτυα κ.α.), καθώς και από διάφορες ανεξάρτητες προσωπικότητες από όλους τους κοινωνικούς και ιδεολογικούς χώρους.³⁸

Λαμβάνοντας δε υπόψη και τα ασύγκριτα υψηλότερα ποσοστά του στους μετανάστες, ανατρέπεται εν πολλοίς η εικόνα του εκλεκτού της «καλής κοι-

λολιάκο μεταξύ μικτών και αμιγών τμημάτων, με κυριότερες περιπτώσεις την Ομόνοια (320-1,1% έναντι 9,8%) και τον Αγ. Παντελεήμονα (160-7,3% έναντι 15,3%), καταδεικνύοντας την περιορισμένη έκταση ενός πιθανού τέτοιου ρεύματος.

38. Βλ. σχετική ανακοίνωση Τύπου: «Μπροστά στις Εκλογές του Δεύτερου Γύρου στην Αθήνα», 12/11/2010.

ωνίας». Συνάγεται εν τέλει πως η βασική αιτία της επιτυχίας του ήταν ότι κατάφερε να συγκροτήσει γύρω από την υποψηφιότητα του όχι μια πολιτική ή κοινωνική, αλλά μια πολύμορφη –και εν πολλοίς ετερογενή– πολιτισμική συμμαχία στη βάση της οποίας οικοδομήθηκε το πλειοψηφικό ρεύμα του β' γύρου. Φαίνεται, δηλαδή, ότι η ψήφος στον Καμίνη –και κυρίως η ψήφος ενάντια στον Κακλαμάνη– ήταν καταρχήν μια επιλογή κουλτούρας (και στην οποία το θέμα των μεταναστών υπήρξε μείζον), χωρίς όμως να προκύπτει ως παράγωγο μιας προμελετημένης στρατηγικής. Αντιθέτως, διαμορφώθηκε σταδιακά, κυρίως μεταξύ των δύο γύρων, εδραζόμενη και σε μεταϊλιστικά ζητήματα που, στην προκειμένη περίπτωση, δεν ήταν αφηρημένα ή γενικόλογα, αλλά εντοπίστηκαν σε διακυβεύματα καθημερινής διαβίωσης και σε μια συγκεκριμένη οπτική για την επίλυση των προβλημάτων του δήμου. Έτσι, η διάζευξη «ΛΑ.Ο.Σ. ή Κολωνάκι» προσέλαβε μια πολύ ευρύτερη διάσταση, πέρα από τη στενά ταξική.

Η νίκη του Γ. Καμίνη, άσχετα με το εάν μέχρι στιγμής δικαιώνει ή όχι τις προσδοκίες, αναμφίβολα ισοδυναμούσε με επιτυχία της στρατηγικής του κυβερνητικού επιτελείου, το οποίο τότε δικαιούτο να επιχαιρεί για την πολιτική σημασία του αποτελέσματος, καθώς η δημοτική ηγεσία του Ν. Κακλαμάνη ήταν και το τελευταίο υπόλειμμα της καραμανλικής εποχής. Ωστόσο, κεντρικό στοιχείο της αναμέτρησης υπήρξε η αποδιάρθρωση των κομματικών (αν όχι και των παραταξιακών) ταυτίσεων στο μεγαλύτερο μήκος του ιδεολογικού φάσματος, με την αδυναμία αρχικά του ίδιου του ΠΑΣΟΚ να συσπειρώσει τη βάση του γύρω από το πρόσωπο του νέου δημάρχου, αλλά και την ταυτόχρονη ανάδειξη των βαθύτερων ρηγμάτων στον χώρο τόσο της παραδοσιακής Δεξιάς όσο και σε αυτόν της Ακροδεξιάς. Σε τελευταία δηλαδή ανάλυση, η ριζική ποιοτική μεταστροφή του εκλογικού χάρτη και η οριστική καταδίκη της προηγούμενης δημοτικής αρχής προήλθε από μια πρωτοφανή υπέρβαση των κομματικών ορίων εκ μέρους των ίδιων των δημοτών. Όμως, από τότε οι εξελίξεις στα δημοσιονομικά υπήρξαν ραγδαίες.